

Door misplaatste bezuinigingen van de kabinetten-Rutte lopen duizenden veroordeelden vrij rond

Posted on 8 maart 2025 by Calvin Schukkink

Gisteren heeft staatssecretaris Coenradie een plan voorgelegd aan de ministerraad om twee sobere noodgevangenissen met 120 bedden te bouwen. Dat is hard nodig omdat het cellentekort in Nederland steeds kwalijker vormen aanneemt. Uit nieuwe cijfers van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) blijkt dat meer dan 4000 personen wachten op het uitzitten van hun gevangenisstraf. Na de radicale bezuinigingen van de kabinetten-Rutte zijn er geen cellen en gevangenismedewerkers meer om veroordeelden op te sluiten. Terwijl gepleit wordt voor eerdere vrijlating of alternatieve sancties, lopen duizenden veroordeelden vrij rond.

Wachten op een cel

Uit nieuwe cijfers van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) blijkt dat er op dit moment zeker 4.109 personen wachten in 5.258 verschillende zaken op een oproep om zichzelf te melden bij de gevangenis. Deze 'zelfmelders', daders die al wel door

een rechter zijn veroordeeld, maar nog niet direct naar de gevangenis gaan, zijn dus nog altijd op vrije voeten.

In december 2023 was het aantal zelfmelders 1.100. Het aantal veroordeelden dat hun straf nog niet kan uitzitten is het afgelopen jaar dusdanig gestegen (verviervoudigd!) dat de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid Ingrid Coenradie (PVV) spreekt van 'code zwart'. Bij elkaar opgeteld moeten deze wachtende veroordeelden bijna 600 jaar vastzitten.

Hoewel de meesten zijn veroordeeld tot een celstraf van korter dan een jaar, zijn er ook mensen bij die veroordeeld zijn voor drugsdelicten, deelname aan een criminele organisatie, het namaken of vervalsen van zegels, diefstal onder strafverzwarende omstandigheden, verboden wapenbezit en verduistering, zo liet de DJI desgevraagd weten.

Het aantal 'zelfmelders' is overigens niet gelijk aan het totale aantal veroordeelden dat nog niet in de gevangenis zit. Zo blijkt uit onderzoek van *EenVandaag* dat in 2024 maar liefst 1.730 veroordeelden de status van 'zelfmelder' om onduidelijke redenen zijn kwijtgeraakt. Ook de veroordeelde wegens een strafbaar feit waar een gevangenisstraf van 12 jaar of meer op staat, wordt niet als zelfmelder geregistreerd. En het ministerie van Justitie en Veiligheid meldde op vragen van *De Telegraaf* dat bijna 6000 veroordeelde criminelen met een opgelegde celstraf spoorloos zijn, waarvan het merendeel in het buitenland zou zitten.

Het aantal personen dat nog op vrije voeten is en eigenlijk in de gevangenis zou moeten zitten, is daarmee vermoedelijk stukken hoger. Hoe is het nu mogelijk dat zoveel criminelen niet achter slot en grendel zitten?

Massale sluiting gevangenissen

Dat heeft alles te maken met vernietigende bezuinigingen op Justitie voornamelijk onder het kabinet-Rutte II en de toenmalige staatssecretaris van Veiligheid en Justitie Fred Teeven (VVD). In 2013 werd een miljard euro bezuinigd, en een flink deel daarvan (ongeveer 340 miljoen euro) kwam voor rekening van de DJI. Onder het mom van het 'Masterplan DJI 2013-2018' zou het aantal gevangenissen en gevangeniscellen langzamerhand worden beperkt.

Met enkelbanden thuis

Maar liefst 26 gevangenissen plus tbs-klinieken hebben gedurende de kabinetten-Rutte de deuren moeten sluiten. Het aantal tweepersoonscellen ging van 1400 naar 2800, en enkele duizenden plekken in de gevangenis verdwenen. Meer dan 3700 werknemers in het gevangeniswezen stonden op straat.

De bezuinigingen zouden passen bij de 'roep' uit de samenleving om criminelen vervroegd vrij te laten, en ze met enkelbanden thuis te laten zitten. De bezuinigingen stuitten destijds in de Tweede Kamer al op veel weerstand. Vooral PVV, SP en CDA bleken kritisch. De vrees ontstond dat criminelen te makkelijk en te snel vrij zouden komen, en ook vonden velen het besluit desastreus voor het gevangenispersoneel.

Ook in 2012 liepen al duizenden veroordeelden vrij rond

D66 vroeg zich op dat moment al af of Nederland niet vlak daarna met een cellentekort te maken zou krijgen. Dat was niet zo gek, omdat in 2012 al bekend was dat er tussen de 12.000 en 15.000 veroordeelde criminelen vrij rondliepen. Op 3 september 2013, toen het besluit dus al genomen was om flink te bezuinigen op het gevangeniswezen, vond een debat in de Tweede Kamer plaats over het grote aantal veroordeelden dat vrij rondliep. Deze groep veroordeelden bestond ook uit 'zelfmelders'. Deze zelfmelders weigerden zich echter te melden bij de gevangenispoort en liepen dus vrij rond, of zaten in het buitenland ondergedoken.

Die pijnlijke, gênante ongemakkelijkheid van het hebben van een cellentekort dragen wij niet helemaal alleen. Ook in België kampt men al jarenlang met een cellentekort. In 2010 kwamen de eerste Belgen naar Nederland om hun straf uit te zitten. Overeengekomen werd om in totaal 500 Belgen in Nederlandse gevangenissen hun straf uit te laten zitten. Ons land kreeg daar 90 miljoen euro voor. In mei vorig jaar heropende België de 160 jaar oude gevangenis van Dendermonde: deze leverde weer 117 nieuwe plekken op.

Ook in Engeland en Wales loopt het aantal veroordeelden flink op. Daar nam het aantal gevangenen tussen 30 december 2024 en 3 februari 2025 met maar liefst 1.184 toe. Eerder vorig jaar liet premier Keir Starmer nog 1.000 gevangenen eerder

vrij in verband met de overbevolking van de gevangenissen. Inmiddels is het cellentekort in het Verenigd Koninkrijk dusdanig ernstig dat het land zich gecommitteerd heeft om vóór 2031 maar liefst 14 duizend extra gevangeniscellen te regelen.

In Schotland werden afgelopen zomer 477 gedetineerden vervroegd vrijgelaten vanwege het cellentekort. 57 van deze vrijgelaten gedetineerden werden een maand later opnieuw gedetineerd, omdat ze opnieuw een misdrijf hadden gepleegd.

Twee weken eerder vrijlaten

Voor staatssecretaris Ingrid Coenradie zijn er weinig opties, zo liet ze in een eerdere Kamerbrief weten. Hoewel DJI dit jaar ongeveer 3 miljard euro te besteden heeft, zijn er volgens Coenradie 'honderden miljoenen euro's' extra nodig om dit cellentekort (en personeelstekort) in de gevangenissen op te lossen.

Zo opperde zij enkele weken geleden om gevangenen twee weken eerder vrij te laten om zo het probleem tijdelijk op te lossen. Dat leidde tot een grote ruzie met PVV-voorman Wilders die liet weten dat hij hier nooit mee akkoord zou gaan. Op het laatste moment werd dit plan door Coenradie van de agenda gehaald. Nu komt ze met het plan voor twee noodgevangenissen. Hoe nuttig ook, die zullen het tekort niet wegnemen.

Door de media aangehaalde 'experts' pleiten voor de enkelband of een langere taakstraf als alternatief voor de celstraf. Oud-gevangenisdirecteur van de Bijlmerbajes en voorzitter van de *Stichting Restore Justice* Jacques van Huet blijkt een groot voorstander van de enkelband voor veroordeelden die een straf tot drie maanden gevangenis opgelegd hebben gekregen. In een artikel op NU.nl zegt hij: 'Dat scheelt de overheid een hoop geld, de veroordeelde kan thuisblijven, blijven werken en houdt zijn sociale contacten, maar heeft wel een vrijheidsbeperking.'

Ook Reclassering Nederland is deze mening toegedaan en stelt dat de enkelband en taakstraffen in de plaats moeten komen van korte detenties. Van Huet zegt verder: 'Als je van je werk komt, moet je thuisblijven. En als je twintig à dertig meter vanaf je huis bent, gaat er een signaal af en word je weer opgepakt.' Tja, ware het niet dat Nederland niet alleen met een cellen- en cipierstekort maar ook met een politiepersoneelstekort kampt. In 2027 heeft de politie naar verwachting nog steeds een tekort van 1500 mensen.

Dieven, drugshandelaren, doodrijders

Door een misplaatste efficiëntiezucht zijn miljoenen weggehaald bij DJI. Tientallen gevangenissen zijn gesloten en duizenden gevangenispersoneelsleden op straat gezet. Inmiddels is er een schreeuwend tekort aan gevangeniscellen, waardoor een heel spectrum van criminelen – van dieven tot drugshandelaren en zedendelinquenten tot doodrijders – nog altijd thuis zit, of zelfs spoorloos is. Hoe serieus neemt een land zichzelf en zijn inwoners als het veroordeelde criminelen vrij rond laat lopen?

Calvin Schukkink *is verslaggever van Wynia's Week en masterstudent staats- en bestuursrecht aan de universiteit Utrecht.*

Wynia's Week *verschijnt drie keer per week,* ***156 keer per jaar****, met even onafhankelijke als broodnodige artikelen en columns, video's en podcasts. U maakt dat samen met de andere donateurs mogelijk. Doet u weer mee,* ***ook in 2025****? Kijk* ***HIER****. Hartelijk dank!*